

Загальна характеристика Європи

ПЛАН УРОКУ

- *1 ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗМІЩЕННЯ. СКЛАД РЕГІОНУ ТА ЙОГО ПОЛІТИЧНА КАРТА.*
- *2 ДЕРЖАВНИЙ ЛАД. ЗМІНИ НА ПОЛІТИЧНІЙ КАРТІ ЄВРОПИ.*
- *3 ТИПИ КРАЇН.*

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗМІЩЕННЯ. Європа – суспільно-географічний регіон, розташований на заході Євразії. Омивається водами **Північного Льодовитого океану** на півночі, **Атлантичного океану** – на заході та **Середземного моря** – на **півдні**. *Гібралтарська протока відокремлює Європу від Африки.* *Середземне море* Європа охоплює порівняно невелику площу (7 % земного суходолу) Протяжність Європи **з півночі на південь – 4300 км, із заходу на схід – 5000 км.** Особливістю Європи є порізаність берегової лінії, завдяки чому більшість країн регіону мають вихід до морів і океанів. **Середня віддаленість від моря становить 300 км.** П'ять європейських країн є острівними. Державні кордони країн Європи, що пролягають природними рубежами, та сусідське розміщення більшості з них не створюють значних перепон для розвитку економічних і культурних зв'язків

СКЛАД РЕГІОНУ ТА ЙОГО ПОЛІТИЧНА КАРТА. Політична карта Європи є надзвичайно складною і динамічною. На ній налічують 54 об'єкти, із яких 43 мають основні території, повністю розташовані у межах Європи. Три держави – Росія, Казахстан, Туреччина – є транс-Континентальними країнами, територія яких розташована і в Європі, і в Азії. *Росію більшість дослідників вважають європейською країною, тому що її модернізація відбулася в європейському контексті. Натомість Казахстан і Туреччина за історичними, економічними та цивілізаційними ознаками належать до Азії.* Водночас до Європи відносять *Кіпр* *попри те, що фізико-географічно ця країна належить до Азії.* Кіпр є членом ЄС, і 77 % його населення – це греки-кіпріоти, які історично тяжіють до європейського геокультурного простору.

Найбільша за площею країна Європи, що повністю перебуває в її межах, – *Україна (603,7 тис. км²)*, найменша – *Ватикан (0,44 км²)*. Із 54 країн Європи 45 є суверенними державами, 3 – невизнаними державами, 6 – залежними територіями. Найстарішою європейською державою є заснована в 301 р. республіка *Сан-Марино* – карликова країна, площа якої 61 км², що розташована у межах Італії; *наймолодшою – Чорногорія*, що проголосила незалежність від Сербії в 2006 р. Статус невизнаних або частково визнаних державних утворень мають *Республіка Косово, Турецька Республіка Північного Кіпру Придністровська Молдавська Республіка Придністров'я*. *залежні, Гібралтар, Акротирі і Декелія на острові Кіпр, острови Гернсі та Джерсі у протоці Ла-Манш, острів Мен у Ірландському морі (залежні від Великої Британії), Фарерські острови (перебувають під контролем Данії).*

Регіональний поділ Європи

Західна Австрія, Бельгія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Німеччина, Франція, Швейцарія

Північна Велика Британія, Данія, Ісландія, Ірландія, Естонія, Латвія, Литва, Норвегія, Швеція, Фінляндія

Південна Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Греція, Іспанія, Італія, Північна Македонія, Мальта, Португалія, Сан-Марино, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія

Східна Білорусь, Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Угорщина, Україна, Молдова, європейська частина Росії

Субрегіони Європи

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД. Нині в Європі більшість країн є республіками: **парламентські** — Італія, Німеччина, Словаччина, Угорщина, Швейцарія та ін.; **президентські** — Білорусь, Кіпр. Прикладами змішаних республік є Литва, Польща, Португалія, Румунія, Росія, Україна, Франція. Абсолютною і водночас теократичною монархією в Європі є держава **Ватикан**, в якій політична влада належить духовенству і главі церкви. Більшість монархій Європи є **конституційними**, називають **парламентськими демократіями-князівства** **Андорра**, Ліхтенштейн **Монако** та королівства **Бельгія**, **Велика Британія**, **Данія**, **Іспанія**, **Нідерланди**, **Норвегія**, **Швеція**, а також **Велике Герцогство Люксембург**. Більшість країн Європи є **унітарними**. **Але існує шість федеративних держав: Австрія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Німеччина, Швейцарія, Росія.**

ЗМІНИ НА ПОЛІТИЧНІЙ КАРТІ ЄВРОПИ. Однією з особливостей політичної карти є її динамічність (змінність) Основні перетворення на політичній карті пов'язані зі змінами конфігурації державних кордонів, сфер геополітичного впливу провідних держав, міжнародною інтеграцією та дезінтеграцією. Найбільш значимі зміни на політичній карті Європи за останні десятиріччя були пов'язані з **розпадом соціалістичної системи, що супроводжувався розпадом СРСР, Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ) та Чехословаччини, а також об'єднанням Німеччини.** Розпад колишньої СФРЮ був **конфліктним** і супроводжувався низкою кровопролитних збройних протистоянь. Останнім етапом цього процесу стало відокремлення Косова від Сербії та утворення частково визнаної *Республіки Косово*.

Розпад СРСР відбувався менш драматично, проте процес державотворення у низці колишніх радянських республік супроводжувався конфліктами, внаслідок яких утворилися невизнані самопроголошені республіки **на території Молдови, Грузії та Азербайджану**. У більшості випадків такі автономії підтримувалися спецслужбами та збройними силами Російської Федерації, яка у такий спосіб прагне зберегти свій геополітичний вплив на пострадянському просторі. Важливою стала активізація **європейської інтеграції**. У **1993р** Європейське співтовариство перетворилося на Європейський Союз (ЄС), що розширився у 1995 р. до 15, у 2004 – до 25, у 2007 – до 27, а у 2013 до 28 країн-учасниць. Європейська інтеграція – це перший і надзвичайно масштабний приклад добровільної відмови багатьох розвинених політично зрілих держав від частини національного суверенітету

З розширенням ЄС стає складніше ефективно реагувати на такі гострі виклики сучасності, як тероризм, міграційний тиск та економічний застій окремих країн-членів. Як наслідок, серед населення стають популярними євроскептичні рухи. Так, у 2016 р. мешканці *Великої Британії* висловилися на референдумі за вихід країни зі складу ЄС. Гострою проблемою є активізація сепаратистських рухів. У м'яких формах сепаратистські рухи вимагають окремих прав для своєї спільноти або часткової автономії. Найбільш гострий прояв сепаратизму має місце в автономній області *Іспанії – Каталонії, парламент* якої у 2017 р. проголосив незалежність від королівства. У відповідь іспанський уряд визнав ці дії незаконними, такими, що суперечать конституції країни. Сепаратистські настрої існують і в інших іспанських регіонах – *Країні Басків, Андалусії, та Балеарських і Канарських островах.*

Високий ризик відокремлення території існує у **Великій Британії**. Прагнення до виходу з її складу – **Шотландії та Північної Ірландії особливо загострилися** після результатів британського референдуму про вихід із ЄС. Шотландія та Північна Ірландія хочуть залишатися частиною європейського Союзу, що ще більше посилює в них сепаратистські настрої. Проблема збереження територіальної цілісності має **Бельгія. Країна має дві великі громади – Валлонію і Фландрію, що мають історичні етнічні та культурні відмінності і говорять різними мовами — французькою та фламандською (що близька до голландської)**. Потенційні вогнища сепаратизму є у Франції, Італії, Німеччині, Польщі, Чехії та інших країнах.

Сепаратистські рухи у Великій Британії

Економічно розвинені

Країни "Великої сімки" - *Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія* Мають потужні економіки з обсягами ВВП більш як 1,5 трлн дол. США кожна. Відіграють визначальну роль у світовому господарстві

Країни ЄС — 15 (приєдналися до 1995 р. включно) -

Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Франція, Швеція У часи поділу Європи на дві системи належали до капіталістичних.

Країни ЄС — 13 (приєдналися після 2004 р.) *Болгарія, Естонія,*

Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія Ці країни досягли значних соціальних успіхів, але перебувають на дещо нижчому рівні розвитку порівняно з 15 країнами ЄС

Інші розвинені країни *Європи* - *Ісландія, Норвегія, Швейцарія*

Карликові країни - *Андорра, Ватикан, Ліхтенштейн, Мальта, Монако, Сан-Марино*

Країни з перехідною економікою

Колишні республіки СРСР у Європі крім балтійських країн)

Білорусь, Молдова, Україна, Росія-

Мають відносно невисокі показники соціально-економічного розвитку і проблеми реформування та реструктуризації економіки

Постсоціалістичні країни Балканського півострова (крім тих, що увійшли до складу ЄС)-

Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Чорногорія

Мають відносно невеликі показники соціально-економічного розвитку та структурні проблеми економіки, що перебуває на стадії реформування

запитання і завдання

1. Користуючись картою, охарактеризуйте економіко-географічне положення Європи.
2. У чому полягають особливості політичної карти Європи? Наведіть приклади суверенних держав, залежних територій і невизнаних державних утворень. Покажіть їх на карті.
3. Британський політолог Вернон Богданор назвав конституційного монарха «сувереном, який царює, але не управляє». Як ви розумієте такий вислів?
4. Яку форму правління має Україна? Якою є форма державно-територіального устрою нашої країни?
- 5*. **До якого типу країн за рівнем економічного розвитку належить Україна? Які ще країни разом з нею утворюють цю групу? У чому полягають особливості розвитку цих країн?**